

ВПРОВАДЖЕННЯ ПОСЛУГИ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ ДЛЯ РОДИН, ЩО МАЮТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Ольга Замашкіна

к.пед. наук, доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Багато років особи з особливими потребами були непомітні в українському суспільстві. Більшість родин, в яких виховувались діти з особливостями розвитку вважали, що у них немає іншого вибору, ніж віддати їх у спеціальні заклади закритого типу. Але ситуація змінилася. У сучасній Україні на рівні держави з'явилося розуміння того, що кожна дитина має право на родину і включення у суспільство.

На сьогодні українська влада прийняла ряд важливих рішень, спрямованих на поліпшення якості життя дітей з особливими потребами, створення і розвиток інклюзивної освіти загалом та послуги Раннього втручання, зокрема. Така ситуація актуалізує питання соціального супроводу з метою сприяння їхньому розвитку, попередженню вторинних відхилень, психологічної допомоги батькам та забезпечення подальшої успішної соціалізації.

Однак, необхідно констатувати, що в сучасній Україні проблема раннього втручання є зловідомною внаслідок її недостатнього теоретичного вивчення, протиріч на нормативно-законодавчому рівні, відсутністю взаємодії департаментів охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та установ під їхнім підпорядкуванням, а також відповідним ресурсним забезпеченням (медичним, фінансовим, навчально-методичним, кадровим тощо).

Мета статті – з'ясувати, наскільки є затребуваною послуга Раннього втручання в Україні для родин з дітьми з особливими потребами.

Зауважимо, що раннє втручання – система різних заходів, спрямованих на розвиток дітей раннього віку (від народження до чотирьох років) з порушеннями розвитку або ризиком появи таких порушень, і заходів, орієнтованих на підтримку батьків таких дітей. Воно

дозволяє за допомогою спеціальних методів діагностики та корекції «побачити» відхилення в розвитку малюка на ранніх етапах і почати своєчасну роботу по виправленню цих дефектів. Суть концепції – це комплексне супроводження родин з дітьми раннього віку з порушенням у розвитку / ризиком його появи, яке на відміну від корекційної концепції роботи з дитиною («підтягування» дитини до «норми») розглядає її розвиток у контексті взаємовідношень з близькими та ставить основною метою нормалізацію життя сім'ї і створення, таким чином, оптимальних умов для її розвитку.

Теоретичною основою багатоаспектної діяльності з раннього втручання є дитячий психоаналіз (Р. Шпіц), теорія прихильності (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт, П. Кріттенден), системний підхід до вивчення психічного розвитку в ранньому віці (Д. Стерн), концепція онтогенезу спілкування (М. І. Лісіна), концепція ранньої соціалізації (Ф. Дольто), психолого-педагогічний досвід виховання дітей, позбавлених піклування (Е. Піклер). Психосоціальний аспект зазначеної проблеми простежується у дослідженнях А. В. Кукурузи, І. Ю. Левченко, М. І. Миколайчук, О. Романчук, В. В. Ткачевої та ін.; теоретико-емпіричне обґрунтування ефективності раннього втручання – Т. О. Куценко, І. Д. Риндер, Т. В. Скрипник та ін.

Нормативне забезпечення процесів раннього виявлення та супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку в Україні визначається Концепцією ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів (схвалена постановою КМУ № 1545 від 12.10.2000 р.). Реалізацію раннього супроводу покладено на систему центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів (наказ Міністерства праці та

соціальної політики № 48 від 13.02.2007 р.), психолого-медико-педагогічні консультації (наказ МОНмолодьспорту № 623/61 від 23.06.2011 р.) та навчально-реабілітаційні центри (МОНмолодьспорт № 920 від 16.08.2012 р.).

Міжнародна громадська організація HealthProm (Лондон), Національна Асамблея людей з інвалідністю України та Благодійний фонд «Інститут раннього втручання» (Харків) з 2016 р. започаткували та впроваджують Програму «Батьки за раннє втручання в Україні», спрямовану на підтримку недержавних організацій (НДО), якими керують батьки / створені батьками дітей з інвалідністю та активних батьків дітей з порушеннями розвитку та/або інвалідністю в їх участі в процесах розробки та впровадження системи раннього втручання в Україні.

«В рамках Програми впроваджується проект «Збільшення здібностей громадських організацій, керованих батьками, підтримувати забезпечення реформ, спрямованих на права і потреби дітей з інвалідністю раннього віку в Україні» (впроваджується за фінансування ЄС); протягом 2017 р. за фінансування уряду Німеччини і за підтримки ЮНІСЕФ – проект «Підтримка батьків дітей з інвалідністю задля їх ефективного партнерства в розробці раннього втручання в Східній Україні» [1].

На сьогодні зазначена Програма діє у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Закарпатській, Запорізькій, Луганській, Львівській, Одеській та Харківській областях, а також в м. Києві.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.16 за № 948-р. «Деякі питання реалізації пілотного проекту «Створення системи надання послуг раннього втручання» для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя» затверджений план заходів з його реалізації у 2017-2020 рр. [2].

Зазначимо, що за даними статистики у 2015 р. в Україні зареєстровано більше 153 тисяч дітей до 18

років зі статусом інвалідності (близько 2% дитячого населення). Згідно статистичних даних психолого-медико-педагогічних консультацій (ПМПК) за 2015-2016 н. р., в Україні різноманітні проблеми з розвитком мають більше ніж 680 тисяч дітей до 18 років, що становить 10,2% дитячого населення [3].

Необхідно констатувати, що підтримки і послуг потребують не тільки діти з особливими потребами, але й їхні батьки. Родинам доводиться стикатися з обмеженням участі у політичному, економічному, культурному житті суспільства; не вирішеними залишаються проблеми освіти дітей на всіх рівнях, безоплатність та доступність реабілітаційних послуг та лікування. Існують й такі важливі аспекти, що суттєво впливають на якість життєдіяльності родини: емоційні труднощі, внутрішньосімейні відношення, повсякденні турботи, фінансові проблеми, працевлаштування, відношення соціуму, можливість отримання інформації та якісних послуг; зміна і звуження кола спілкування і контактів із зовнішнім світом та ін.

Послуга Раннього втручання поєднує медичну, психологічну, педагогічну і соціальну складову, надається міждисциплінарною командою фахівців і спрямована на забезпечення розвитку дітей віком від народження до 4 років з порушенням у розвитку або ризиком таких порушень; їхній зріст та виховання у середовищі, природному для дітей у відповідності до віку без порушень; підтримку батьків з метою створення умов для підвищення рівня участі дитини в повсякденному житті і соціальній інклюзії.

Як правило, послуги Раннього втручання надаються вже з моменту народження дитини і родина є первинним їх отримувачем. Ця послуга має сімейно-центрований характер, так як діяльність і рекомендації команди фахівців спрямовані на придбання і підтримку таких навичок у родині, що забезпечать найліпші умови для розвитку та навчання дитини, формують повсякденний контекст,

забезпечуючи щоденний досвід і контакти з близькими.

Дуже важливою характеристикою послуги Раннього втручання є її наукова доказовість, так як практичне впровадження раннього втручання базується на інтеграції сучасних досліджень, науково обґрунтованих методах, думці експертів-фахівців та родин.

Цікавим є практичний досвід БФ «Інститут Раннього втручання» (ІРВ) (1999 р.), що успішно працює як недержавна некомерційна організація. Вона поєднує фахівців-психологів, лікарів, логопедів, учителів з різних харківських установ, які працюють з дітьми з порушеннями розвитку і дітьми-інвалідами. За весь період роботи послугу раннього втручання отримали більше ніж 2500 дітей та родин, що їх виховують. Механізм роботи міждисциплінарної роботи полягає у тому, що у партнерстві з батьками визначаються сфери повсякденного життя, що потребують корекції, шляхи забезпечення активної участі дитини у житті родини та можливості використання придбаних умінь і навичок у повсякденному і

суспільному житті, упевненість і знання батькам, що допомагають створити розвивальне середовище для дитини, що відповідає її потребам. Співпраця будується на регулярній основі і може проходити не тільки в ІРВ, а й в тому місці, де дитина зможе отримати необхідний досвід: вдома, у магазині, на дитячому майданчику тощо.

Необхідно зазначити, що батьки, які були отримувачами послуги Раннього втручання, вказували на відсутність в Україні цілісної й дієвої державної програми, орієнтованої на потреби дітей з особливим потребами та їх родин. Це вказує на те, що принципово важливим є наявність злагодженої й ефективної системи послуг, яка надається різними відомствами.

Отже, необхідно на державному рівні розвивати в системі наявних послуг мережу територіально і фінансово доступних послуг Раннього втручання, що надають міждисциплінарну родинно-центровану комплексну допомогу родині, яка виховує дитину з особливими потребами, спрямовану на її розвиток, нормалізацію життя та соціальну інклюзію.

1. Горленко В. М. Статистичний бюлетень показників розвитку психологічної служби та психолого-медико-педагогічних консультацій за 2015-2016 навчальний рік. / В. М. Горленко, Н. В. Лунченко, А. А. Мельник – К.: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи. – 49 с.

2. Ініціативи батьків. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rvua.com.ua/initiatives/initsiativi-batbkiv-55>

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації пілотного проекту «Створення системи надання послуг раннього втручання» для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя» від 14.12.16 за № 948-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/948-2016-p>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ДОСВІД ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Олександра Качмар,

кандидат педагогічних наук, доцент,

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ)*

Сьогодні одним із пріоритетних напрямів політики нашої держави є створення інклюзивного освітнього середовища. Необхідність реформування освіти в напрямі інклюзії підтверджується

численними змінами в законодавстві України, практичною діяльністю освітніх навчальних закладів та узгоджується з основними міжнародними документами у сфері забезпечення прав дітей, зокрема зі